

“שבתות וחגים”

לקט מקורות

“השבת – ארמון בתוך הזמן” / השל

“על האדם המבקש לחשוף את קדושת היום מוטלת המשימה לנטוש את הניכור הקיים במסחור הבוטה של החיים, ואת היותו לכוד בעול העמל והיגיעה...
עליו לצעוד הרחק מהקולות הצורמים שבשאר הימים, ממתחים ומתאוות הרכישה, מהמעילה העצמית בה הוא שרוי.

עליו להיפרד ממלאכתו, ולהבין שהעולם כבר נברא וישרוד גם ללא עזרת האדם. שישה ימים אנו נאבקים בעולם, וסוחטים רווח מן האדמה; בשבת אנו פונים אל הזרע הנצחי הנטוע בנפשנו. לעולם מוקדשים הידיים, הנפש שייכת למימד אחר. שישה ימים אנו מנסים להשתלט על העולם, וביום השביעי עלינו להשכיל לשלוט בעצמיותנו...

השבת איננה קיימת למען ימי החולין, ימי החולין קיימים למען השבת. השבת איננה מנגינת ביניים, היא פסגת החיים... היום השביעי הוא כארמון בתוך הזמן, ובממלכת הזמן ימצא כל אדם את מקומו. אין המדובר בתאריך בלוח השנה, אלא באווירה רוחנית ייחודית...”

אברהם יהושע השל 1907-1972 מההוגים החשובים של המחשבה היהודית בדור השלישי של יהדות ארצות הברית במאה ה-20. תיאולוג, חוקר מחשבת ישראל, משורר ופילוסוף, בעל ספרי הגות ושירה רבים.

.....

“הימים הסודיים של הלב” / ברנו בטלהיים

“החגים הם ימי השנה הסודיים של הלב ובילדותינו חיכינו לימים אלו, החוזרים ובאים מידי שנה בשנה, בשמחה ובהתלהבות, וצפינו את הנאותיהם שבועות רבים ושמה אף חודשים ואפילו שנה תמימה, מראש. החגים סימנו בסימני-פיסוק נעימים ביותר את חיינו, והעניקו משמעות חיובית לזמן החולף. כמבוגרים אנחנו מחליטים פעמים רבות שאיננו צריכים עוד להיכנע להשקפות ילדותיות שכאלה בקשר לדברים הנותנים טעם לחיים, ורבים מאיתנו נוטים להסתיר את רגשותיהם כלפי החגים לא רק מזולתם אלא גם מפני עצמם. ואולם משמעותם לגבינו מעוגנת במעמקי הלא-נודע שלנו; בשל כך קורא להם לונגפלו (משורר): “ימי השנה הסודיים של הלב” רגשותינו כלפי אותם ימים מיוחדים במינם ומופנמים אפוא בקרבנו ונעשים לחלק מחיינו הפנימיים הכמוסים... החגים הנחגגים סביב שולחן חגיגי ועמוס כל-טוב, מתייצבים איפוא נגד חרדותיו הגדולות ביותר של הילד... “התכנסות השבת” מוכיחה לילד שלמען בטחונו מפני נטישה אין עליו לסמוך רק על הוריו, אלא שיש קרובי-משפחה רבים אחרים שיעמדו לצידו בשעת משבר ויגנו עליו מפניה... בדרך זו החגים נמנים עם ההתנסויות הבונות ביותר שאנו יכולים להעניק לו לחיזוק בטחונו”

מתוך: ‘הורה מתקבל על הדעת’ עמ’ 325-322

בטלהיים, ברונו (1903-1990) פסיכולוג אמריקאי, יליד אוסטריה. נשלח ב-1938 על ידי הנאצים למחנות הריכוז דכאו ובוכנוואלד. ב-1939 שוחרר והיגר לארצות-הברית, שם למד ומאוחר יותר לימד פסיכולוגיה באוניברסיטת שיקגו.

רגעי התעלות שבחגיגה / זיגפריד להמן

השנה העברית זרועה חגים ומועדים, ובישוב החדש נוספו חגיגות ממינים שונים. חגים אלו משאירים בליבות המשתתפים הרגשה של "יום-טוב", הרגשה של קדושה. ההדלקה החגיגית של נרות השבת, בחברה הילדים הצעירים, המוסיקה, שירת זמירות השבת, הקריאה מהתנ"ך או מן האגדה – יוצרת אווירה של דממה ויראת-כבוד, הנבדלת הבדל גמור מחיי יום-יום, מוצאת הדים בנפש הילד. הצופה הכפרי בחגיגה או בהצגה המוצגת על ידי אנשי הכפר, אינה בבחינת אלמוני בדומה לצופה בהצגת עירונית. הצופים והמציגים חברים לציבור החי חיי-צוותא ומזדמן יחד יום-יום. לא ההנאה האסתטית עיקר כאן, אלא חוויית האחדות עם הכלל, אם ברגעי ההתעלות שבחגיגה ואם בשעת ההכנות הנמשכות לא פעם חודשים רבים. יש כאן מאישורה וחיזוקה של רוח השכנות והשותפות, וממילא מחיזוק התקווה לשגשוג חברתי ומשקי.

"רעיון והגשמה", עמ' 88, זיגפריד להמן

ד"ר זיגפריד להמן; 4 בינואר 1892 – 13 ביוני 1958; איש חינוך יהודי ממוצא גרמני, מייסד ומנהל כפר הנוער בן שמן.

ממכתבו של ביאליק לחלוצים בגבע

עם ישראל לא יוותר לעולם על השבת, שהיא לא רק יסוד קיומו הישראלי, אלא גם קיומו בלי שבת אין צלם אלוהים וצלם אנוש בעולם. אילו הייתה העבודה תכלית לעצמה, הרי אין מותר לאדם מן הבהמה. כל עמי התרבות קני ישראל, בצורה זו או אחרת, את יום המנוחה, והיא שעמדה ללבוש צורת אדם במקצת. בל היו כולם עומדים בפראותם... ייחדתי את הדיבור על שמירת השבת, שהיא שקולה בעיני לא רק כשמירת כל התרי"ג מצו הישראליות, כדברי חכמינו, אלא כשמירת רוח האדם כולה. בלי שבת אין ישראל, אין ארץ ואין תרבות ישראל. השבת היא היא התרבות.

אגרות ח"נ ביאליק, כרך ה, עמוד רכח

חיים נחמן ביאליק - (ראדי, רוסיה, 1873 - וינה, 1934) - הוכתר בשם 'המשורר העברי הלאומי'. למד בישיבת וולוז'ין, שם החל לכתוב שירה. השתקע בארץ בשנת 1924. כתב שירי ילדים, שירי אהבה וטבע, פזמון עממי, פרוזה, ואף עסק בעריכה ובתרגום. ערך ביחד עם י"ח רבניצקי את 'ספר האגדה'.

אהוד בנאי | יום כדור הארץ

מדברים עכשיו לא מעט על מצבו העגום של כדור הארץ ואני שומע, כולם אומרים, חייבים בדחיפות לעשות משהו כמו: יום ללא מכוניות, יום ללא רכבות, יום ללא מטוסים, יום ללא אוטובוסים ואופנועים, יום ללא עישון, יום ללא עשן, יום ללא מכוניות כביסה, יום ללא מיבשי כביסה, יום ללא מדיחי כלים, יום ללא טלפונים, יום חיסכון באנרגיה, יום ללא בישול, יום ירוק, יום כחול, יום סגול, יום ללא תאונות, יום ללא עבודה, יום ללא לחץ, יום עגול. ואני אומר: יש לנו יום כזה מאז שאנחנו זוכרים את עצמנו כעם. יש לנו יום כזה מאז ומתמיד. מאז שנברא העולם. יש לנו את השבת, כן, שבת, רבותי, שבת! שבת זה הרי היום הטוטאלי למען כדור הארץ. זה טוב לאויר, זה טוב לאדמה, זה טוב לכביש, לים, למים, ולרוח לנשימה ולנשמה, זה זמן איכות לסביבה, זמן איכות למשפחה, זמן איכות למנוחה... "ויברך אלוהים את היום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא לעשות" אהוד בנאי, הדף הלבן, יום כדור הארץ 12/07/2007

© זכויות יוצרים שמורות למחבר <http://www.ehudbanai.co.il/?p=whitepaper&PaperID=430>

רגש השבת / בובר

רבי אלימלך ורבי זוסיא היו מרגישים שניהם את קדושת השבת בכל שבוע מבואה ועד צאתה, ובייחוד בשעה שהחסידים ישבו בסעודת השבת ודיברו ביניהם דברי תורה. כשנזדמנו יחד במקום אחד, אמר רבי אלימלך אל רבי זוסיא: "אחא, אימה תוקפת אותי לפרקים, שהרגשתי את קדושת השבת אינה הרגשה אמיתית אלא היא דבר שבדמיון, ואם כן גם עבודתי את השם אינה עבודה אמיתית". "אחא", אמר זוסיא, "גם אותי תוקפת לפרקים אימה כזו". "מה נעשה?" שאל אלימלך. "עלינו", אמר זוסיא, "על כל אחד משנינו, לערוך ביום חול סעודה של שבת לכל פרטיה, ונשב בקרב החסידים ונאמר דברי תורה. אם נרגיש את קדושת השבת, נדע שדרכנו אינה דרך האמת; ואילו אם לא נרגיש כלום סימן הוא שדרכנו נכונה". כך עשו. ביום חול ערכו סעודה של שבת, התלבשו במלבושי השבת, חבשו לראשם את ה"שטריימל" וישבו בין החסידים ואמרו תורה. מיד בא בליבם רגש קדושת השבת כמו בימי השבתות. כשנפגשו שוב שאל רבי אלימלך: "הא, אחא, מה נעשה?" "הבה נלך למזריטש", אמר רבי זוסיא. הלכו למזריטש וסיפרו לרבים מה שמציק ללבם. אמר להם המגיד: "אם לבשתם מלבושי שבת וחבשתם את ה"שטריימל", הרי בדין

הוא שהרגשתם את קדושת השבת, שכן מלבושי שבת ו"שטריימל" יש בכוחם להמשיך על האדמה את אור קדושת השבת. ובכן אין אתם צריכים לחשוש כלל".
רגש השבת, מתוך: האור הגנוז, מרסין בובר, עמ' 224, הוצאת שוקן

.....

יושבים אל שולחן המשפחה / אליעזר שבייד

ההוויה החברתית המיוחדת של שבת המשפחה גם יחד... כלולה בתוכני השבת והחג, והשבת חשובה במיוחד מבחינה זו, מפני שתכיפותה היא שמקיימת הוויה זו ברציפות... היושבים יחד אל שולחן המשפחה באים כדי להיות זה עם זה, להיאחז זה לזה, לגלות עצמם זה לזה, כל אחד לפי אופיו ומקומו במשפחה, עם שהם יושבים יחדיו כדי לקדש את היום.

אליעזר שבייד, ספר מחזור הזמנים- משמעותם של חגי ישראל, הוצאת עם עובד, 1948, עמ' 44

.....

אדם ולא אל / דוד הרטמן

שקיעת השמש ביום ו' פותחת פרק זמן שבו פרחי השדה עומדים מול האדם כחברים שווים ביקום. אסור לי לקטוף פרח, או לנהוג בו כאוות נפשי בשקיעה. בכניסת השבת הפרח נהיה עצמיות בפני עצמה, שיש לה זכות קיום ללא כל קשר לערך שלו עבורי, האדם. אני עומד בדממה בפני הטבע כלפני חבר לבריאת האל, ולא כלפני חפץ שאוכל לשלוט בו, ואני חייב להתמודד עם העובדה שאני אדם ולא אל. השבת מנסה לרפא את היהירות האנושית של התרבות הטכנולוגית.

דוד הרטמן, 'עשה לבך חדרי חדרים', (תרגם מאנגלית יהב זהר), הוצאת עם עובד ת"א 2005, עמ' 72-73

הרב פרופ' דוד הרטמן (ולד ב-1931), רב ופילוסוף, מבכירי ההוגים של האורתודוקסיה המודרנית המתונה, מתלמידיו של הרב יוסף דב סולובייצ'יק. עלה ארצה בשנת 1971 וייסד את מכון שלום הרטמן בירושלים בשנת 1976

.....

שמות רבה, פרשה א, סימן כח

"וירא בסבלותם"- ראה שאין להם מנוחה. הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים. אמר לו: "לך ועשה להן כמו שתאמר". הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח.

על משמעות ה"שביתה" / הרב שמשון רפאל הירש

אבל באיזה אופן יהיה יום השבת אות ברית, חינוך, קדושה והכנה אל זאת התעודה? "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלקיך". ובמה יהיה היום ההוא קדוש לאדוננו ולנו? "לא תעשה (בו) כל מלאכה". הן אמנם במה נדע ביחוד שלטון האדם בארץ, ובמה כוחו גדול להיות סוכן על התבל? בזה, כי יעצור כוח לשנות ולהכשיר ולתקן את כל הדברים אשר מסביב לו, לתכלית חפצו ורצונו: את האדמה, כי תהיה מוכן לשיבתו ומקור נאמן ומוצא למחיה וכלכלה; את הצמחים ובעלי החיים, כי יכינו לו מזון ומלבוש; ידו בכל לשנות להפוך ולכוון להיות לכלי יוצר לתשמישו ולתועלתו. – הבה! "ששת ימים תעבוד"; ששת ימים משול בן אדם על התבל וכבוש אותה למלאכתך ולעבודתך לפי רצון ה', אבל ביום השביעי אל תשלח יד לפרוש כנפי ממשלתך אף על אחד מהנמצאים לעבוד איתו, לשנות ולהכשיר אותו לתכלית חפצך, יען כי ביום ההוא לא הירשה לך ה' לעשות את כל אלה, ובשבת השבת עליך בעצמך להגות ולהביע אומר, כי לא לך המה הדברים הנמצאים מסביב לך, לא בכוחך ועוצם ידך עשית לך החייל הזה, לא על ידם לך הזכות והשלטון על וממעל להנמצאים האלה, ולא כטוב וכישר בעיניך תוכל למשול עליהם, רק לפי רצון ה', רצון הבורא; קנין ה' הנהו כל אשר מסביב לך, גם "אתה ושלך שלו", הוא שמך בעולמו, עולם ה', לפעול ולעבוד בו, אבל לעשות ולפעול את הכל רק כפי רצונו לבד. – בכל שבת ושבת השיבה לה' את התבל שלו, דע את ה' אלקיך והשיבה ללבך תמיד, כי התבל הזאת "שאוּלה" לך מאת ה', "שאוּלה היא" מידו לך על משך ששת ימים, ומדי שבת בשבתו השיבה לו את התבל שלו, וזכור מי הוא אדון לה וכי התבל "השאוּלה" לה' היא, אשר הוא המושל בכל ולא אתה... את "יום השביעי" זה הבדיל והפליא ה' מכל הימים, בזה, כי בתקופתו בכל שבוע ושבוע יביא עמו "קדושה וברכה", קדושה, כי על ידו יזכור האדם בכל פעם מחדש, כי ה' שמהו בתבל, בתבל ה', להיות עבד ה', וכי יתקדש האדם אל מטרת זאת התעודה – "לברכה", כי בו נפש האדם ורוחו יקבלו תמיד כוח חדש, להוציא לפועל את כל הנדרש לשלמות תעודה כזאת – שבת – היום הראשון, אשר בו שבת ה' מכל מלאכתו אשר עשה, הלוא הוא, כי תחת היות ה' בששת הימים בורא עולם במאמרו, הנה ביום השבת "וינפש", להיות בציור ה"נפש" באדם, בתור, "אל מסתתר" בבריאה, עושה מעשה בראשית באין אומר ודברים, לקיים ולכלכל את מעשהו לכונו ולסעדו – והארץ ניתנה לבן אדם, להיות האדון והמושל עליה, אז נתן את "יום השבת" הזה לאדם לברית עולם, לדעת, כי ה' הוא אשר שמהו לאב ולאדון על תבל ארצו, אות הוא לעולם "לממשלת ה' ותעודת האדם".

שמשון רפאל הירש, חורב, תרגום: מ"ז אהרנזון, בני ברק, תשל"ג, עמ' 69.

.....

.....

השבת בועידות הרבנים הרפורמים, גרמניה 1844 - 1846

...בשבילנו אין אמת דתית אמת של סיבה ובמידה שאנו מביאים אותה לתודעתנו על ידי מעשה כלשהו שאינו עומד בשום קשר פנימי איתה, אלא מפני שאנו תופשים אותה בפעילותנו הרוחנית, ומפני שהיא מושרשת בהרגשתנו. באותה מידה שאנו מכירים ברעיון השבת כברעיון אמיתי, כשרכשנו רעיון זה בדרכים אחרות, כן עלינו לראות את שמירת השבת על-ידי מנוחה, כפי שהיא מצטיירת מן המקרא ומן ההיסטוריה שאחרי-כן, כחיצונית וסמלית; היא אינה מדברת עוד אל ליבנו, אינה מביעה שום רעיון, מאחר שהתרחקנו מצורת הדת הסמלית, ועל כן נהפך העניין לחיצוניות ריקה גרידא. עלינו לטעון, שהשומר שבת במנוחה עצלה לא רק שלא אימת שום רעיון דתי, אלא גם לא עשה דבר להעלאתו המוסרית, אף שאין להכחיש, שהוא שמר את השבת לפי מושגי המקרא ומושגים מאוחרים יותר – אם לא במלואה, הרי כראוי. עלינו להודות, שאין במנוחה גרידא בשבילנו שום דבר חיובי, ושאין היא אלא תנאי שלילי ואמצעי לשמירת שבת שצריכה להיות על ידי העלאה רוחנית.

בהמשך יהיה עלינו להסביר ראשית כל, שיהודי שאינו חוגג את השבת אמנם חוטא לה' ולעצמו, בכך שהוא מוותר על האמצעי שמציעה לו הדת להעלאתו הדתית, אבל בשום אופן אין לראות בו בוגד ביהדות, אך אמיתותיה הפכו לקניינו ונתייסדו אצלו בדרכים אחרות, גם יש להשאיר זאת למצפוננו באיזו מידה הוא מנסה, אף על פי שאינו חוגג את יום המנוחה של הכלל – להגיע בשביל עצמו למטרה הקשורה בכך, ואין לנו לשפוט כל שפיטה בעניין זה...

ועידות הרבנים בגרמניה בשנים 1844 - 1886, עורך: צבי ברס, תרגום צ' יעקובסון, הוצאת דינור, ירושלים תשמ"ו, ע"מ 52

.....

תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קיט, עמוד א

רבי חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא [ר' חנינא היה מתעטף ועומד עם חשכה ערב שבת], אמר: בואו ונצא לקראת שבת המלכה. רבי ינאי לביש מאניה מעלי שבת [ר' ינאי היה לובש בגדיו ערב שבת], ואמר: בואי כלה בואי כלה. רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן קריבו ליה תלת סאוי טחי [רבה בר רב הונא נזדמן לבית רבה בן רב נחמן, הביאו לפניו שלשה סאים ריקים משוחים] א"ל מי הוה ידעיתון דאתינא [אמר להם: וכי ידעתם שאני בא] אמרו ליה מי עדיפת לן מינה [האם אתה עדיף לנו ממנה] רבי אבא זבן בתליסר אסתירי פשיטי בישראל מתליסר טבחי [ר' אבא קנה לכבוד שבת בשלש עשרה מעות בשר משלושה עשר טבחים] ומשלים להו אצינורא דדשא [והיה מניח על פתח הבית] ואמר להו אשור

הייא אשור הייא [מהרו ועשו מהרו ועשו]. ר' אבהו הוה יתיב אתכתקא דשינא ומושיף נורא [ר' אבהו היה יושב על כסא שן ונופח באש] רב ענן לביש גונדא [רב ענן היה לובש בגד שחור] דתנא דבי רבי ישמעאל בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו רב ספרא מחרין רישא [רב ספרא היה חורך ראש בהמה] רבא מלח שיבוטא [היה מולח את הדג] רב הונא מדליק שרגי [נרות].